

Marek Prószyński
1906–2003

MAREK PRÓSZYŃSKI

1906–2003

Marek Prószyński urodził się w Warszawie 27 kwietnia 1906 r., jako ostatnie dziecko Konrada Prószyńskiego (Kazimierza Promyka), działacza oświatowego, pisarza i wydawcy. Jego starszy brat Kazimierz był szeroko znanym w Europie i Stanach Zjednoczonych wynalazcą w dziedzinie techniki filmowej. Marek Prószyński ukończył szkołę średnią w Warszawie. Studiował geografię na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym (do 1927 r. był częścią Wydziału Filozoficznego) Uniwersytetu Warszawskiego. Studia ukończył w 1932 r. Doktorat tegoż wydziału w zakresie geografii z geologią jako przedmiotem pobocznym uzyskał w 1934 r. Podstawę stanowiła dysertacja pt. *Pochodzenie poleskiego odcinka Bugu*. Materiały do tej pracy gromadził od 1929 r. biorąc czynny udział w badaniach poleskiej grupy geologicznej prof. Stanisława Lencewicza. Grupa ta w latach 1928–1933 zajmowała się kartowaniem osadów czwartorzędowych, stosunkami hydrologicznymi i innymi zagadnieniami mającymi służyć do wyjaśnienia sprawy odwodnienia Polesia.

W latach 1934–1938 odbywał praktykę nauczyciela geografii oraz brał udział w opracowaniach naukowych, finansowanych z funduszu przeznaczonego na zasiłki dla bezrobotnych absolwentów. W okresie 1938–1939 pracował w Państwowym Instytucie Geologicznym w Warszawie, po jego zajęciu przez Niemców otrzymał od polskiej dyrekcji Instytutu urlop bezterminowy. Podczas okupacji, w latach 1940–1941 zajmował się wydobywaniem i dostawami kredy miękkiej, w okresie 1942–1944 odbył kursy gleboznawcze oraz prowadził pod kierunkiem dr. Tadeusza Mieczyskiego terenowe i laboratoryjne badania gleboznawcze w Puławach, Skierniewicach i Warszawie.

W latach 1945–1956 był zatrudniony w Biurze Odbudowy Stolicy (Biurze Urbanistycznym Warszawy) jako gleboznawca, a następnie jako kierownik Pracowni Fizjograficznej i główny projektant fizjografii. W tym czasie ukończył badania nad metodami oznaczania składu ziarnowego gleb (gruntów) i opublikował zasady postępowania analitycznego. W oparciu o liczne wierceń i wykopy opracował ekspertyzę hydrologiczną dla obszarów sąsiadujących z kanałem Żerań – Zegrze, przekroje geologiczne dla trasy Szybkiej Kolei Miejskiej w Warszawie, a także zredagował Mapę Utworów Powierzchniowych Warszawskiego Zespołu Miejskiego (około 3500 km²) na podkładzie kartograficznym 1:25 000 i 1:100 000. Prowadził również zajęcia dydak-

tyczne z mineralogii i geologii na Wydziale Leśnym SGGW (1945–1960), wykłady na Studium Planowania Przestrzennego przy Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej (1948–1950). W okresie 1953–1963 był konsultantem w Przedsiębiorstwie Geologicznym i Fizjograficzno-Geodezyjnym „Geoprojekt”.

W latach 1952–1955 pracował jako zastępca profesora w Instytucie Geografii PAN, gdzie otrzymał tytuł naukowy docenta w 1954 r. Stanowisko samodzielnego pracownika nauki na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi objął w 1956 r., zostając kierownikiem Zakładu Geografii Gleb w Katedrze Geografii Fizycznej Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1957 r. przystąpił do wyposażania nowo powstałego zakładu w podstawowe przyrządy i pomoce naukowe, jednocześnie rozpoczął wprowadzanie do zajęć dydaktycznych laboratoryjnych metod badań, głównie cech fizycznych gleb. W 1960 r. rozpoczął organizację działu chemiczno-analitycznego Zakładu, korzystając z pomocy konsultanta-chemika mgr Marii Hoff. Pod koniec tego roku na etacie starszego asystenta technicznego i kierownika laboratorium chemicznego została w zakładzie zatrudniona mgr inż. Irena Dąbrowska, chemik rolny, organizator i uczestnik prac dydaktycznych w SGGW.

W ten sposób do zajęć kursowych i specjalizacyjnych studentów geografii uniwersyteckiej włączono chemiczne metody badań, co znalazło wyraz w opracowaniach dyplomowych specjalizantów geografii fizycznej. Pod jego kierunkiem wykonywano prace o bardzo różnorodnej tematyce. W większości dotyczyły gleb, ich cech fizycznych, chemicznych, a także wartości użytkowej pokrywy glebowej. Na uwagę zasługują wykonane tu pod kierunkiem Marka Prószyńskiego prace magisterskie dotyczące m.in. składu frakcyjnego próchnicy czarnoziemów wybranych państw Europy, mineralnych związków fosforu, a także problemów paleogeograficznych. Poznając historię gleb i zwietrzelin Marek Prószyński wykorzystywał wyniki pomiarów własnych, uzyskiwanych w utworzonym przy zakładzie Laboratorium Termoluminescencyjnym. Wszystkie wiadomości o nowych metodach badań gleb i gruntów przekazywał studentom podczas wykładów i zajęć specjalizacyjnych. Dobrą i do dziś aktualną pomocą dydaktyczną jest opracowany przez Niego Raptularz opisu glebowego.

Docent Marek Prószyński był „terenowcem”. Badania polowe uważał za podstawową metodę badań geografa, gleboznawcy, geologa, fizjografa. Organizował liczne wyjazdy ze studentami, a także brał udział w wielu konferencjach terenowych organizowanych przez geografów, gleboznawców, geologów i archeologów. Starał się ułatwiać studiowanie. Zawsze miał czas na dyskusje naukowe. Często opowiadał o przyrodzie Polesia i obyczajach ich mieszkańców lub omawiał treść przeczytanych artykułów i książek naukowych. Objąśniał szczegółowo budowę geologiczną oraz cechy pokrywy glebowej obszaru, który zwiedził podczas wycieczek naukowych (część europej-

ska Rosji, Kaukaz, Francja, Rumunia, Niemcy). Relacje te dotyczyły nie tylko przedmiotu Jego bezpośrednich zainteresowań ale obejmowały zagadnienia znajdujące się w polu historii, archeologii i socjologii.

Docent Marek Prószyński brał czynny udział we wszystkich pracach społeczno-organizacyjnych Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego, Polskiego Towarzystwa Geograficznego, a także Towarzystwa Urbanistów Polskich. Z podróży naukowych odbytych do kilku krajów Europy przywoził próbki gleb i skał. Prowadził wykłady z geografii gleb dla studentów geografii, z gleboznawstwa dla archeologów, a dla specjalizantów – wykłady i ćwiczenia z gleboznawstwa i gruntoznawstwa, paleogeografii czwartorzędu oraz metod badań geografii fizycznej. Był kierownikiem kursowych i specjalizacyjnych ćwiczeń terenowych. Pod kierunkiem naukowym Marka Prószyńskiego wykonano 24 prace magisterskie oraz 3 rozprawy doktorskie.

Docent dr Marek Prószyński zmarł 24 kwietnia 2003 r. w Warszawie.

Bogumił Wicik

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE I INNE ŹRÓDŁA

Kondracki J., 1977, *Jubileusz doc. Marka Prószyńskiego*; Przegl. Geogr., t. 49, z. 3, s. 604.

WYBRANE PRACE MARKA PRÓSZYŃSKIEGO

- 1933, *Jeziora rynnowe pod Grodnem w pradolinie Kotry i Rotniczanki*, Przegląd Geograficzny 13, s. 127-157 (wspólnie z E. Rühle).
- 1933, *Szkic geologii Miasta Brześcia* [w:] Postępy prac przy melioracji Polesia.
- 1948, *Charakterystyka geologiczna i hydrograficzna terenu Szybkiej Kolei Miejskiej w Warszawie. Profil geologiczny w skali poziomej 1:2500*. Wykonano dla Dyrekcji Planowania Przestrzennego BOS (wspólnie z S.Z. Różyckim).
- 1949, *Mapa Utworów Powierzchniowych WZM. 1:100 000* (rękopis).
- 1949, *Sposób rozbioru uziarnienia gruntu (gleby)*. Mikrotechnika, Warszawa, Al. Sikorskiego (maszynopis).
- 1949, *Metoda stosowana powszechnie w gleboznawstwie i gruntoznawstwie jako „Metoda areometryczna Casagrande’a w modyfikacji M. Prószyńskiego”* (przetłumaczona na język francuski, rosyjski i chiński).
- 1950, *Warszawski Zespół Miejski, Charakterystyka gleb*, Biuro Urbanistyczne Warszawy, Warszawa.
- 1952, *Spostrzeżenia geologiczne z dorzecza Bugu*, Państwowy Instytut Geologiczny., Biul., Nr 65.
- 1959, *Gleby* [w:] Kondracki J. (red.) *Z badań środowiska geograficznego w powiecie Mragowskim*, Prace Geograficzne IG PAN nr 19.

- 1972, *Studium historyczne zmian w dolinie Wisły między Górą Kalwarią a Warszawą w oparciu o jednolity układ kartometryczny*. „Prace i Studia Instytutu Geograficznego UW”, 10, Geografia Fizyczna, zeszyt 4.
- 1989, *Termoluminescencyjne wskaźniki wieku osadów – zestawienia wyników analiz*. Sprawozdania z Badań Naukowych Nr. VIII, Komitet Badań Czwartorzędu PAN. (wspólnie ze Stańską-Prószyńską W., Prószyńską-Bordas H.).

Summary

Marek Prószyński was born on 27 April 1906, in Warsaw, a son of the didactic activist, writer, and publisher Konrad Prószyński (alias Kazimierz Promyk). In 1932 he graduated of the University of Warsaw with a degree in geography and in 1934 he was promoted a doctor. In the latter part of his studies and in the following years he participated in the geological research of the Stanisław Lencewicz's group in Polesie and simultaneously served his apprenticeship as a geography teacher at Warsaw schools. In 1938 he took a post at the National Geologic Institute. After the subjugation of the Institute by the Nazis, he mined and delivered chalk in 1940–1941; then in 1942–1944 he conducted the pedologic research under the guidance of T. Mieczyski. In 1945–1956 he was employed in the Capital City Reconstruction Bureau as the Director of the Physiographic Laboratory. In 1956 he took a post at the Institute of Geography of the University of Warsaw. He organized the Department of the Soils Geography at the Chair of Physical Geography, he equipped it with the basic appliances and reagents, and with the help of chemists MChem. M. Hoff and MEng I. Dąbrowska he adopted the methodology of the chemical analysis of soils and grounds to the Institute's geography didactics. In 1974–76 he organized the Laboratory of Termoluminescence. He improved and simplified the modernly applied areometric method of assay of the granular composition of soils (so-called Prószyński's modification of the Casagrande's method). He edited the manuscriptal *Map of the Surface Formations of the Warsaw Urban Agglomeration*; and he participated in the preparation of the *Map of the Polish Soils 1:300 000* (Warsaw). He is the author of *Historical study on changes in the Vistula river valley between Góra Kalwaria and Warsaw*. In 1945–1960 he taught at the Warsaw University of Life Science and in 1948–1950 at the Technical University. During his work at the University of Warsaw he held courses on the soils geography and pedology, as well as on soil studies for engineers and physical geographic research methods for geographers and archaeologists (for a few years). He tutored 24 master's thesis and 3 doctor's dissertations.

Docent Marek Prószyński died on 24 April 2003, in Warsaw.

*Bogumił Wicik, Instytut Geografii Fizycznej, Uniwersytet Warszawski,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa*